

KATARZYNA LEMEK
US SZCZECIN
ORCID 0000-0003-1474-4820

GŁÓWNE LINIE DZIAŁANIA DUSZPASTERSTWA MŁODZIEŻY W ŚWIETLE ADHORTACJI *CHRISTUS VIVIT*

Wstęp

Wspólnota wierzących posłuszna misyjnemu nakazowi Chrystusa: „Idźcie i pozyskujcie uczniów we wszystkich narodach” (Mt 28, 19), wypełnia to zadanie niezależnie od czasów czy miejsc, dostosowując sposób głoszenia niezmiennych prawd Ewangelii do możliwości, potrzeb i wieku odbiorców. Ewangelizacja, będąc procesem eklezjalnym wspieranym przez Ducha Świętego, obejmuje różne etapy: działania misyjne, katechetyczno-wtajemniczające oraz duszpasterskie¹. Jednak w dzisiejszych czasach nie jest możliwe ich wyraźne rozgraniczenie, ponieważ jeśli wymaga tego dobro duchowe człowieka można je powtarzać.

Obecnie w Polsce, jak wskazują badania socjologiczne, obserwujemy gwałtowny spadek religijności najmłodszego pokolenia, zarówno w odniesieniu do praktyk religijnych, jak i autodeklaracji wiary. Wydaje się, że jedną z przyczyn zjawiska znajdującego swój wymierny obraz w badaniach jest nieumiejętność wprowadzenia młodych w piękno doświadczenia wiary poprzez cykle wtajemniczenia chrześcijańskiego, „źle rozumianego jako kurs nauki religii²”. F. Blachnicki nakreślił problem chrześcijaństwa w Polsce w słowach: „większość wiernych nigdy nie przeżyła owego fundamentalnego wydarzenia, jakim jest odrodzenie z Boga, które by uczyniło z nich prawdziwych chrześcijan. O większości ochrzczonych właściwie nie należałoby mówić, że są chrześcijanami³”.

¹ Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji*, Kielce 2020 (dalej: DK), 31-35.

² XV Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, *Młodzi, wiara i rozeznawanie powołania. Dokument końcowy*, Watykan 2018, 19.

³ F. Blachnicki, *Sympatycy czy chrześcijanie?*, Kraków 2011, s. 22.

W związku z kryzysem wprowadzania w wiarę nowych pokoleń należy przygotować odpowiednie działania duszpasterskie w oparciu o aktualne nauczanie Kościoła, poddając rewizji obecne metody formacyjne. Poszukując wskazań praktycznych warto dokonać analizy adhortacji papieża Franciszka *Christus vivit*, poświęconej młodzieży i rozeznawaniu powołania, która jest podsumowaniem refleksji dokonanej na synodzie biskupów, który odbył się w Rzymie w październiku 2018 r. W dokumencie przypomniano, że zadaniem Kościoła jest głosić młodym Ewangelię „odważnie i kreatywnie”, by „odkryli osobistą miłość Ojca i bliskość Jezusa Chrystusa”⁴ w wydarzeniach dnia codziennego. Tradycyjne formy duszpasterstwa, w tym przygotowujące do sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, niejednokrotnie nie są adekwatne do potrzeb młodych ludzi i nie pozwalają im przeżyć osobowego spotkania z Bogiem. Papież Franciszek w adhortacji ukazuje koncepcje duszpasterstwa młodzieży, które pozwoli im otworzyć się na działanie Boga i odnaleźć swoje miejsce we wspólnocie Kościoła.

W artykule termin duszpasterstwo będzie rozumiany jako „całościowy kształt działań realizowanych przez wspólnotę eklezjalną animowaną przez Ducha Świętego dla zbawienia młodzieży”⁵. Odpowiedzialna za ten obszar misji ewangelizacyjnej będzie cała wspólnota Kościoła, a w szczególności sami młodzi, ich rodzice, duszpasterze, katecheci, animatorzy grup. Sprecyzowania wymaga również pojęcie *młodzież*, użyte w tytule artykułu. Najczęściej, podejmując próby zdefiniowania tej grupy wiekowej, określa się nim ludzi młodych żyjących w okresie między dzieciństwem a dorosłością. O ile początek okresu młodości jest łatwiej uchwytne (początek okresu dorastania), o tyle istnieją spore różnice w określeniu etapu kończącego ten czas⁶. Synod poświęcony młodzieży rozpatrywał grupę wiekową między 16. a 29. rokiem życia, zaznaczając, że nie jest to grupa stanowiąca jednorodną całość⁷. Taką kategoryzację wiekową przyjęto w niniejszym opracowaniu z zastrzeżeniem, że ostatnia jego część dotyczy tylko młodzieży objętej szkolnym nauczaniem religii na poziomie ponadpodstawowym.

Artykuł ma na celu pogłębioną refleksję nad wskazanymi przez papieża Franciszka w *Christus vivit* liniami działania duszpasterstwa młodzieży – poszukiwaniem i wzrostem. Na początku przedstawiono wyniki badań amerykańskiej i polskiej instytucji badawczej, odnoszących się do religijności młodych Polaków oraz wskazano możliwe przyczyny przyspieszającego procesu sekularyzacji

⁴ DK 244.

⁵ M. Wierzbicki, *Duszpasterstwo młodzieży i katecheza*, w: *Leksykon katechetyczny*, red. J. Kochel, J. Kostorz, Kielce 2022, s. 95.

⁶ J. Bagrowicz, *Edukacja religijna współczesnej młodzieży. Źródła i cele*, Toruń 2000, s. 48-49. J. Bagrowicz przyjmuje w swoich rozważaniach, że młodzież to młodzi ludzie w wieku od 16 do 25 lat.

⁷ Franciszek, *Adhortacja apostolska do młodych i całego Ludu Bożego Christus vivit*, Rzym 2019 (dalej: CV), 68. Autorzy dyktando ten okres życia podzielili na kilka etapów: preadolescencja, adolescencja, młodość (DK 244-256).

w najmłodszej generacji. W tej optyce ukazano potrzebę podjęcia działań wskazanych przez papieża Franciszka, omawiając najpierw etap poszukiwania, następnie wzrost dokonujący się przez pogłębienie kerygmy i braterstwo. Ostatnia część artykułu podejmuje kwestie tego, czy nauczanie religii w szkole może się wpisać w linie działania wskazane w adhortacji do młodych.

Obraz religijności młodzieży w badaniach socjologicznych

Amerykańska instytucja badawcza Pew Research Center zrealizowała w 2018 r. badania religijności w ponad 100 państwach całego świata. Porównano odpowiedzi respondentów z dwóch grup wiekowych: między 18. a 39. rokiem życia oraz osób, które ukończyły 40 lat. Ankietowani mieli ustosunkować się do następujących zagadnień: identyfikacja z jakąkolwiek grupą religijną, udział w cotygodniowym nabożeństwie, uznanie religii za bardzo ważną w życiu, codzienna modlitwa. Z opublikowanych danych odnoszących się do Polski wynika, że z jakąś religią identyfikuje się 95% osób powyżej 40. roku życia i 89% z młodszego pokolenia, co powoduje, że jako kraj znaleźliśmy się wśród 41. państw, w których starsze pokolenie częściej identyfikuje się z religią niż młodsze⁸.

W dwóch kolejnych wskaźnikach różnice międzypokoleniowe wśród badanych krajów były największe w Polsce. Uznanie religii za bardzo ważną deklaruje 16% młodych dorosłych i 40% starszych. Różnica międzygeneracyjna wyniosła 23%, co było najwyższym wynikiem w tej kategorii⁹. Również na pierwszym miejscu (różnica wyniosła 29%) uplasowała się Polska w kwestii uczestnictwa w cotygodniowym nabożeństwie. Z przeprowadzonych badań wynika, że praktykuje 26% młodszych i 55% starszych¹⁰. Ostatnim z badanych obszarów była codzienna modlitwa. Przedstawione dane pokazują, że kultuwyje taką praktykę 14% osób przed ukończeniem 39. roku życia i 39% osób powyżej tego wieku. Różnica międzypokoleniowa wyniosła 25%, co było drugim wynikiem wśród 105. państw (większa różnica między kohortami była tylko w Japonii i wyniosła 29%)¹¹.

Systematycznie od 1990 roku badania polskiej młodzieży na progu dorosłości (kończących szkołę ponadgimnazjalną/ponadpodstawową) prowadzi Centrum Badania Opinii Społecznych. Tematyka poruszana w ankietach jest rozległa, ale jednym z badanych obszarów jest religijność. Z danych opublikowanych w 2019 roku wynika, że młodzież pytana o wiarę deklaruje się w 63% jako osoby wierzące

⁸ Pew Research Center, *Age Gap in Religion Around the World*, 13 June 2018, <https://www.pewforum.org/2018/06/13/the-age-gap-in-religion-around-the-world/>, [dostęp 15.02.2022 r.], s. 30-33, 66.

⁹ Tamże, s. 34-38, 66.

¹⁰ Tamże, s. 39-44, 66.

¹¹ Tamże, s. 45-49, 66.

lub głęboko wierzące, 21% jako niezdecydowani oraz 17% jako niewierzący, a na przestrzeni dziesięciu ostatnich lat odsetek osób deklarujących się jako niewierzące wzrósł o 12 punktów procentowych¹². Kolejnym wskaźnikiem religijności jest udział w praktykach religijnych. Co najmniej raz w tygodniu uczestniczy w nich 35% uczniów, a kolejne 11% – przeciętnie raz lub dwa razy w miesiącu, 18% młodych ludzi twierdzi, że praktykuje kilka razy w roku, a 35% w ogóle nie uczestniczy w obrzędach religijnych¹³. Odsetek osób praktykujących systematycznie obniża się, ale jak zauważają autorzy badania, oba wskaźniki ze sobą korelują, to znaczy, że spadkowi autodeklaracji wiary towarzyszy spadek uczestnictwa w praktykach religijnych. Oznacza to, że wśród młodych Polaków „nie następuje żadna znacząca redefinicja modelu religijności – nie wzrasta liczba wierzących prywatnie, bez zdefiniowanej przynależności i niepraktykujących”¹⁴.

W listopadzie 2021 roku Centrum Badania Opinii Społecznych opublikowało badania przedstawiające dwa komponenty religijności: autodeklaracje wiary i udział w praktykach religijnych kolejnych pokoleń Polaków¹⁵. We wszystkich grupach następuje spadek autodeklaracji wiary. W pierwszych trzech kohortach jest to spadek niewielki, w grupie millenialsów znaczący, a w ostatniej grupie gwałtowny (odsetek wierzących wynosił w 1992 roku 93%, a w 2021 roku zmalał do 71%, wzrósł natomiast niewierzących – z 6,7% w roku 1992 do 28,6% obecnie)¹⁶. Również wskaźnik praktyk religijnych systematycznie spada we wszystkich grupach, ale w dwóch ostatnich jest największy. W najmłodszej kohorcie regularnie praktykujących ubyło o 32,7 punktu procentowego, niepraktykujących przybyło o 18,4 punktu, a stało się to w ciągu niespełna 7 lat¹⁷.

Badania były przeprowadzone przez dwie niezależne instytucje: amerykańską Pew Research Center i polskie Centrum Badania Opinii Społecznej na przestrzeni trzech lat. Mimo że posługują się inną metodologią i różny był wiek badanych, pokazują pewien obraz religijności Polaków i przemian międzypokoleniowych, jakie zachodzą w tym zakresie. Proces odchodzenia od wiary (zarówno na poziomie autodeklaracji, jak i praktyk religijnych) następuje szybciej wśród młodych Polaków

¹² A. Głowacki, *Religijność młodzieży i uczestnictwo w lekcjach religii w szkole*, w: *Centrum Badania Opinii Społecznej, Opinie i diagnozy nr 43. Młodzież 2018*, red. M. Grabowska, M. Gwiazda, Warszawa 2019, s. 147.

¹³ Tamże, s. 150.

¹⁴ Tamże, s. 153.

¹⁵ Społeczeństwo podzielono na sześć kohort: pokolenie seniorów (wojenne i powojenne) ur. w 1947 roku lub wcześniej, baby boomers – ur. 1948-1955, pokolenie „Solidarności” – ur. 1956-1964, pokolenie urodzone w latach 1965-1979, nazywane pokoleniem X, pokolenie ur. 1980-1996, nazywane millenialsami lub pokoleniem Y, pokolenie najmłodsze ur. w 1997 roku lub później, nazywane pokoleniem Z. Zob. M. Grabowska, *Religijność młodych na tle ogółu społeczeństwa*, Warszawa 2021, s. 11-12.

¹⁶ Tamże, s. 10-12.

¹⁷ Tamże, s. 13.

do 40. roku życia niż w starszych pokoleniach. Zjawisko to ma przebieg lawinowy w grupie najmłodszej między 18. a 24. rokiem życia. Jak zauważa autorka jednego z omawianych badań, otrzymane wyniki wskazują, że najmłodsza Polska jest już niemal w jednej trzeciej niewierząca i w znacznej mierze „akościelna”¹⁸.

Jedną z przyczyn przemian religijności dotyczących młodego pokolenia jest załamanie tradycyjnego przekazu wiary z pokolenia na pokolenie. Rodzice bardzo często tylko ze względu na tradycję przynoszą swoje dzieci do chrztu, zapisują na lekcje religii (choć statystyki ostatnich lat pokazują, że ubywa uczestników tych zajęć), ale nie biorą na siebie odpowiedzialności wychowania ich w wierze. Po wprowadzeniu lekcji religii do szkół, Kościół zaangażował znaczne siły w zapewnienie wystarczającej liczby wykwalifikowanych katechetów, systematycznie podnosząc poziom dydaktyczny prowadzonych zajęć z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi edukacyjnych. To jest niewątpliwy sukces. Odzwierciedlały to również statystyki, nastąpił wzrost uczestnictwa dzieci i młodzieży w lekcjach religii w szkole w porównaniu z zajęciami prowadzonymi przy parafii. Dało to złudne poczucie, że najmłodsze pokolenia będą wzrastać w wierze i będą wprowadzane do życia we wspólnocie Kościoła, w której odnajdą swoje miejsce. Już w latach siedemdziesiątych o zagrożeniach wynikających z takiego sposobu myślenia pisał F. Blachnicki. Zauważał on, że „katecheza, nawet najlepsza, nie jest zdolna sama przez się, w oderwaniu od innych czynników, spełnić istotnego zadania (...), jakim jest wprowadzenie w Kościół nowych pokoleń”¹⁹. Warto zaznaczyć, że jest to okres tzw. katechezy parafialnej, co oznacza, że miejsce – teren kościelny czy szkoła – nie stanowią czynnika decydującego o powodzeniu tej edukacji. Założyciel oaz, szukając determinantu skuteczności działań wprowadzania w wiarę, wskazuje na „religijne środowisko domowe”²⁰. To w rodzinie od najmłodszych lat, doświadczając miłości rodziców, dziecko odkrywa z ich pomocą miłość Boga. Uczy się postaw religijnych przez naśladowanie dorosłych, z którymi jest emocjonalnie związane. Poziom religijności kształtuje się w procesie socjalizacji, którego głównymi nośnikami są rodzice²¹. To rodzina jest naturalnym miejscem, w którym wiara może być przeżywana prosto i spontanicznie²². Rodzinnego katechumenatu nie da się zastąpić nawet najlepiej przygotowaną i przeprowadzoną szkolną lekcją religii.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na kryzys wiary młodego pokolenia jest indywidualizacja życia, która dotyczy również wymiaru religijnego. Życie we wspólnocie Kościoła zakłada wiarę w Boga, czyli uznania siebie za kogoś, kto jest

¹⁸ Tamże, s. 13.

¹⁹ F. Blachnicki, *Katechumenat na dzisiejszą godzinę*, w: *Funkcja inicjacyjna katechezy w Kościele współczesnym*, red. K. Kantowski, Szczecin 2007, s. 26.

²⁰ Tamże, s. 27.

²¹ R. Szauer, *Między potrzebą doznań a trwałością postaw. Religijność i moralność uczniów szkół średnich i studentów uczelni wyższych w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. Studium socjologiczne*, Warszawa 2019, s. 256-257.

²² DK 227.

stworzony i nie jest źródłem istniejących norm oraz przyjęcie reguł i zasad, które w niej panują. Jean M. Twenge, nazywająca urodzonych po 1995 roku pokoleniem „iGen” zauważa, że są oni wychowani w duchu niczym nieograniczonej wiary we własne możliwości, autonomii i niezależności, więc „religia wydaje się im wręcz kontrkulturowa”²³. W Polsce wśród młodego pokolenia istnieje nadal potrzeba udziału w obrzędach religijnych związanych z kultywowaniem tradycji, traktowanie Kościoła jako instytucji świadczącej pewne „usługi”, przy jednoczesnym małym zainteresowaniu regularnym praktykowaniem wiary i udziałem w życiu wspólnoty²⁴. Dowodzą tego badania przeprowadzone przez R. Szauera, które wskazują, że na wypełnianie przez młodzież praktyk religijnych ma wpływ zachowanie tradycji i lojalności kulturowej oraz potrzeba doznań („respondenci chętniej uczestniczą w inicjatywach młodzieżowych, którym towarzyszy silniejsza niż w przypadku tradycyjnych form liturgicznych ekspresja emocji”)²⁵. Potrzeba indywidualnych wrażeń związana również z dobrostanem psychicznym po dobrze wypełnionym obowiązku spełnienia praktyki religijnej ze względu na przywiązanie do tradycji nie przekłada się na budowanie trwałej relacji z Bogiem.

Na stosunek do Kościoła, spadek autorytetu hierarchów wpływają również kolejne skandale z udziałem duchownych, które dzięki informacjom przekazywanym przez media docierają do opinii publicznej. Badania wskazują, że młodzi ludzie nie widzą zapotrzebowania na księży we współczesnym społeczeństwie, jednocześnie stwierdzając, że niemoralne życie księdza rzutowałoby na ich wiarę, co pokazuje rolę duchownego jako autorytetu w sprawach religijnych²⁶. Obecność Kościoła, jak pisze papież Franciszek, jest dla młodych „uciążliwa, a nawet irytująca”²⁷, choć szczególnie niepokojącym zjawiskiem jest obojętność, uznanie wspólnoty wierzących jako nic nie wnoszącej do życia, a przez to zbędnej. Już w latach dziewięćdziesiątych pisał o tym J. Mariański, zauważając, że przemiany w postawach wobec Kościoła w młodym pokoleniu mogą przebiegać zarówno w stronę jego odrzucenia, jak i akościelności, czyli obojętności wobec niego²⁸. Wiara wzrasta

²³ J.M. Twenge, *iGen. Dlaczego dzieciaki dorastające w sieci są mniej zbuntowane, bardziej tolerancyjne, mniej szczęśliwe – i zupełnie nieprzygotowane do dorosłości*, Sopot 2019, s. 156-157. Amerykańska badaczka nazywając osoby urodzone po 1995 roku pokoleniem iGen (skrót od iGeneracji) dowodzi, że dorastali oni z telefonem komórkowym i nie pamiętają czasów sprzed powszechnie dostępnego Internetu. Jej zdaniem miało to wpływ na wszystkie sfery życia nastolatków.

²⁴ W. Kućko, *Przemiany religijności młodzieży i dorosłych w Polsce – próba diagnozy na podstawie wybranych badań sondażowych Pew Research Center oraz CBOS*, „Studia Teologiczne” 2019, nr 37, s. 205.

²⁵ R. Szauer, dz. cyt., s. 256-257.

²⁶ Tamże, s. 301.

²⁷ CV 40.

²⁸ J. Mariański, *Kościół a religijność młodzieży*, w: *Od Kościoła ludu do Kościoła wyboru. Religia a przemiany społeczne w Polsce*, red. I. Borowik, W. Zdaniewicz, Kraków, s. 107.

we wspólnocie, najpierw rodzinnej, następnie parafialnej. Jej brak powoduje niezdolność do wzbudzenia trwałych postaw wiary.

Pierwsza linia działania – poszukiwanie

Możliwość wyboru jest konstytutywnym elementem istnienia społeczeństwa pluralistycznego. Wiara stała się jedną z opcji, którą można wybrać albo z niej zrezygnować. W związku z przemianami społeczno-kulturowymi ewoluować powinno duszpasterstwo, bo „nadal pozostaje przywiązane do sytuacji chrześcijańskiej, która już nie istnieje”²⁹. Papież Franciszek pisze o opcji misyjnej³⁰, o Kościele wyruszającym w drogę³¹, rezygnacji z kryterium, że zawsze się tak robiło³². Jak wskazują badania przedstawione w pierwszej części artykułu – w dorosłość wchodzi ludzie młodzi, którzy sposobem myślenia, podejmowanymi decyzjami, stopniem dojrzałości i gotowości do samodzielnego życia różnią się od wcześniejszych pokoleń. W związku z tymi zmianami katecheza skierowana do tej grupy wiekowej wymaga ciągłego odnawiania³³, bo w zwyczajnych strukturach duszpasterskich młodzi nie znajdują dla siebie miejsca³⁴.

Pierwszą linią starań wskazaną w *Christus vivit* jest poszukiwanie, wyjście naprzeciw młodym, by mogli „doświadczyć Pana”³⁵. Papież zachęca, by zostawić im dużą swobodę działania, licząc, że sami znajdą najlepszą drogę dotarcia do swoich rówieśników. Uznanie pierwszoplanowej roli młodych jest szansą, by odgrywali oni w większym stopniu czynną rolę w duszpasterstwie adresowanym do tej grupy³⁶. Podmiotowość katechizowanych implikuje nowe dyrektorium katechetyczne, które przez wprowadzenie spójnika „z” młodymi zakłada ich aktywną rolę, zapraszając jednocześnie do współodpowiedzialności za rozwój wiary własnej i innych.

Młodzi dla swoich rówieśników mogą być świadkami, bo głoszenia jednej osoby drugiej osobie nie można zastąpić żadnymi zasobami czy strategią duszpasterską³⁷. Dzisiejsza młodzież jest obecna w świecie cyfrowym, więc jednym ze sposobów

²⁹ E. Alberich, *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*, Warszawa 2003, s. 35.

³⁰ Franciszek, Adhortacja apostolska o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie *Evangelii gaudium*, Rzym 2013 (dalej: EG), 27.

³¹ Tamże, 24.

³² Tamże, 33.

³³ DK 245.

³⁴ EG 105.

³⁵ CV 209.

³⁶ Tamże, 202.

³⁷ CV 218.

dotarcia do nich są media społecznościowe³⁸. „Cyfrowi tubylcy”³⁹ z dużo większą swobodą niż starsze pokolenia funkcjonują w świecie wirtualnym, są w nim codziennie zanurzeni⁴⁰. Niesie to ze sobą zagrożenia uzależnienia, utraty kontaktu z rzeczywistością, ale stwarza też szansę na szeroki dostęp do wiedzy i informacji. R. Mazur pisze, że właściwą postawą wobec wyznań związanych ze światem cyfrowym jest postawa „ograniczonego zaufania”, by odnaleźć w działaniach katechetycznych złoty środek pomiędzy rzeczywistością wirtualną a realnym życiem⁴¹. Zaproszenie młodzieży do współpracy w ewangelizacji ich rówieśników za pomocą portali Web 2.0 jest elementem, który należy wykorzystywać w większym stopniu niż dotychczas. Dzięki podejmowaniu takich działań pozwolimy młodym stać się aktywnymi podmiotami działalności duszpasterskiej, by mogli być „autentycznymi uczniami – misjonarzami”⁴². Ważne, aby ze świata wirtualnego służącego do nawiązania komunikacji czy przekazania informacji przenieść spotkania do świata realnego.

Konieczna jest zmiana nastawienia, nie możemy biernie czekać, aż młodzi ze swoimi niepokojami, trudnościami sami przyjdą. To wspólnota Kościoła w poczuciu odpowiedzialności powinna podjąć próbę ukazania im, że wiara jest wartością nadającą życiu sens. Wydarzenia organizowane dla licznych grup, jak np. Światowe Dni Młodzieży, Lednica, rekolekcje ewangelizacyjne są szansą nawiązania kontaktu z młodymi. Uczestniczą w nich nie tylko głęboko zaangażowani, ale również ci, którzy wybierają tego typu spotkania, ponieważ poszukują intensywnych doznań emocjonalnych, i oceniają jakość swojego spotkania z Bogiem siłą towarzyszących im odczuć. Wykorzystując obecność tych, którzy nie odnajdują się w ramach zwyczajowego duszpasterstwa, warto wejść z nimi w dialog, pokazać możliwości dalszego zaangażowania w różnorodne inicjatywy.

Odchodzenie przez młodych od religii w wymiarze instytucjonalnym nie oznacza, że nie poszukują oni odpowiedzi na pytania egzystencjalne. Nurtujące ich wątpliwości, eksploracja celu życia w codzienności mogą stanowić punkt wyjścia do rozpoczęcia dialogu. Dla młodzieży motorem do podjęcia działań jest pragnienie uczynienia czegoś dla innych w obszarach związanych z odkrywaniem w okresie dojrzewania uzdolnieniami. W adhortacji papież Franciszek wskazuje pewne obszary: przedsięwzięcia artystyczne, szczególnie muzyczne, sport, wrażliwość na ochronę środowiska, ideę braterstwa, potrzebę komunikacji⁴³, w które młodzi

³⁸ Szerzej o zmianach jakie niesie kultura cyfrowa dla nauczania religii zobacz: A. Kielian, *Przyszłość nauczania religii. Kontekst kultury cyfrowej, nowa dydaktyka i wskazania do tworzenia podręczników*, Kraków 2021.

³⁹ DK 237.

⁴⁰ CV 86.

⁴¹ R. Mazur, *Kultura cyfrowa jako kontekst współczesnej katechezy*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 2021, nr 37, s. 162-163.

⁴² DK 4.

⁴³ Por. CV 84, 225-228.

chętnie się angażują, a przecież mogą one być punktem wyjścia do rozpoczęcia rozmowy.

Druga linia działania – wzrost

Wielu młodych ludzi mimo przyjęcia sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, objęcia wieloletnim nauczaniem religii w szkole, wchodząc w dorosłość nie nabyło „tożsamości ochrzczonego”⁴⁴. Nie zostali wprowadzeni w życie wiarą, nie wzrastają na drodze ku dojrzałości chrześcijańskiej. Od czasów apostołskich stawanie się chrześcijaninem było procesem, który składał się z wielu etapów. Po głoszeniu słowa (kerygmy) następowało przyjęcie Ewangelii, które zmieniało sposób życia (nawrócenie), następnie wyznawano wiarę. Zwieńczeniem tego procesu było przyjęcie chrztu. Kościół, zgadzając się na chrzest dzieci, zastąpił katechumenat instytucjonalny wprowadzeniem w wiarę, które miało następować w rodzinie. W związku z załamaniem międzypokoleniowego łańcucha przekazu wiary Kościół winien poszukiwać nowych sposobów, by „wprowadzać wiernych do tego, o co głośno woła ich niezrealizowany chrzest, który do tej pory u większości jest nierozwiniętym ziarnem, prowadzić do egzystencjalnego spotkania z Chrystusem zmarłychwstałym”⁴⁵. Rosnąca liczba osób, które przyjęły sakramenty wtajemniczenia, ale nie doświadczyły spotkania z Bogiem, domaga się katechezy kerygmatycznej, która prowadzi do nawrócenia⁴⁶.

Kerygmat (gr. głosić, proklamować) to zarówno głoszenie słowa, jak i treść przepowiadania. Oznacza dobrą nowinę o zbawczych interwencjach Boga w historii, których centrum stanowi misterium paschalne Chrystusa, jest wezwaniem do nawrócenia i przyjęcia z wiarą jego treści⁴⁷. Głoszenie kerygmatu jest pierwsze, bo występuje na początku drogi do nawrócenia, ale jest również głównym orędziem, do którego trzeba stale powracać, pogłębiać je i odnosić do przeżywanej aktualnie sytuacji życiowej⁴⁸. Centralnym elementem kerygmatu jest miłość Boga, który umiłował nas, gdy byliśmy jeszcze grzesznikami (por. Rz 4, 6-8) i zaprasza nas do wspólnoty z sobą i braćmi. Głoszony kerygmat to nie tylko przekazanie wiedzy historycznej, ale uobecnienie tego, co właśnie jest przepowiadane. Ma wymiar egzystencjalny, ponieważ zaprasza słuchającego do udzielenia odpowiedzi wiary

⁴⁴ DK 240. J. Ratzinger w 1958 r. napisał o „Kościół pogan, którzy zważają się jeszcze chrześcijanami, lecz w rzeczywistości są poganami”. Zob. P. Seewald, *Benedykt XVI. Ostatnie rozmowy*, Kraków 2016, s. 297.

⁴⁵ F. Blachnicki, *Sympatycy...*, dz. cyt., Kraków 2011, s. 22.

⁴⁶ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1998 (dalej: DOK), 62.

⁴⁷ Por. E. Alberich, *Katecheza kerygmatyczna*, w: *Słownik katechetyczny*, red. J. Gevaert, K. Misiaszek, Warszawa 2007, s. 424-428.

⁴⁸ Por. EG 164-165.

i wejścia na drogę nawrócenia. Kerygma zwraca się do człowieka i ważne jest to, że chce uzyskać nie tylko odpowiedź umysłu, który mówi: „tak, jestem przekonany”, lecz odpowiedź osoby: „wierzę!”⁴⁹.

Papież Franciszek zwraca uwagę, że głoszenie kerygmatu winno być uprzednie w stosunku do nauczania o zobowiązaniach moralnych i pogłębiania treści doktrynalnych⁵⁰. Tylko osoba, która weszła w osobową relację z Bogiem, jest gotowa przyjmując, zaakceptować i wprowadzać w życie wskazania moralne Kościoła, szczególnie te dotyczące czystości, małżeństwa i antykoncepcji. Spotkania formacyjne dla tych, którzy doświadczyli spotkania z Bogiem, winny prowadzić przede wszystkim do pogłębienia tej relacji i odkrywania obecności Boga w faktach i wydarzeniach życia jako kogoś bliskiego, kto jest Ojcem pragnącym dobra człowieka. Duszpasterstwo realizowane w tym duchu może czerpać z różnych źródeł: świadectw, pieśni, adoracji, lektury Pisma Świętego, materiałów umieszczonych w sieci⁵¹. Nie oznacza to, że należy zrezygnować w edukacji religijnej młodzieży z formacji moralnej i doktrynalnej, tylko w odpowiedni sposób rozłożyć akcenty, by „radosne doświadczenie spotkania z Panem nigdy nie zostało zastąpione przez swoistą indoktrynację”⁵². Wiara nie rodzi się z wiedzy, ale w dążeniu do dojrzałości w wierze jest ona czynnikiem niezbędnym. Istotne jest, aby przekaz wiedzy nie zasłaniał tego, co jest najważniejsze – budowania osobowej relacji z Bogiem.

Warto zwrócić uwagę na to, aby „urzeczywistnić kerygmat w języku używanym przez dzisiejszą młodzież”⁵³. Ważne, aby w ewangelizacji uwzględnić mentalność i sposoby wzajemnego komunikowania się adresatów Ewangelii i jej przekazicieli⁵⁴. Należy pogodzić język, który jest wyrazem wiary Kościoła⁵⁵ z językiem, którym posługuje się młodzież, pamiętając, by dostosowując język przekazu do odbiorców wprowadzać ich jednocześnie w język religijny. Często w mentalności duszpasterzy i katechetów utrwalony jest obraz Kościoła nauczającego i słuchającego. Dominuje komunikacja jednokierunkowa, która nie trafia do młodych, przyzwyczajonych do porozumiewania się w świecie wirtualnym, gdzie słowo mówione uzupełniane jest przez obraz⁵⁶. Kluczowe jest już samo zauważenie transformacji w komunikacji młodego pokolenia, aby dzięki temu wypracować umiejętność przepowiadania w języku dla nich zrozumiałym.

⁴⁹ F. Blachnicki, *Sympatycy...*, dz. cyt., s. 33.

⁵⁰ CV 212.

⁵¹ CV 214.

⁵² Tamże.

⁵³ CV 211.

⁵⁴ A. Offmański, *W kierunku katechezy ewangelizacyjnej. Polska katecheza młodzieżowa w latach 1945-2000*, Szczecin 2000, s. 210.

⁵⁵ Por. DK 205.

⁵⁶ Por. DK 214.

Odpowiedzią na przepowiadany kerygmat jest wiara w Bożą miłość, która „nadaje życiu nową perspektywę, a tym samym decydujące ukierunkowanie”⁵⁷. Chodzi tu o wiarę rozumianą w sposób personalistyczny jako decyzję osoby, jako danie odpowiedzi na wezwanie Boże. Wiara, pojęta tylko jako intelektualne uznanie za prawdę objawionych treści lub jako naturalna religijność, nie prowadzi do osobowego zjednoczenia z Bogiem⁵⁸. Postuluje się o przejście od edukacji religijnej, która tylko przekazuje wiedzę, do ukazywania doświadczenia Boga obecnego w historii każdego człowieka⁵⁹. Skoncentrowanie się w formacji moralnej i doktrynalnej na pogłębieniu kerygmatu pozwoli stopniowo wprowadzać młodych w rzeczywistość wiary.

W społeczeństwie podzielonym przez konflikty, w świecie rozdartym wojną i naznaczonym tysiącami uchodźców uciekających przed okrucieństwem, szczególnie potrzeba nam dzisiaj świadectwa miłości braterskiej. Dostrzeżenia w drugim człowieku bliźniego, który oczekuje naszej pomocy, nie tylko materialnej, ale i tej świadczonej przez bycie obok – towarzyszenie.

Drugim elementem projektu formacyjnego, wskazanym przez papieża Franciszka, realizowanym łącznie z pogłębieniem kerygmatu, jest „wzrost w miłości braterskiej, życiu wspólnotowym, w służbie”⁶⁰. Ten, któremu jest głoszony kerygmat, przyjmuje prawdę, że Bóg jest Ojcem, co jest podstawą odniesienia do drugiego jako brata. Odkrywając Boga, który kocha miłością gotową do ofiary, oddania życia, chrześcijanin jest powołany do nieustannego przewycięzania samego siebie, do wychodzenia w kierunku wspólnoty braci i siostr⁶¹. Dzięki osobistej relacji z Jezusem wierzący doświadcza przebaczącej miłości miłosiernej w swojej grzeszności i małości. Spotykając się ze słabością drugiego jest gotów mu wybaczyć, co unaocznia drugi wymiar chrześcijańskiego braterstwa – pojednanie pomimo ludzkiej natury skażonej grzechem, pełnej urazów i wzajemnych krzywd⁶². Koegzystencja kerygmatu i wynikającej z niego służby podkreśla, że dla chrześcijan „źródłem ludzkiej godności i braterstwa jest Ewangelia Jezusa Chrystusa”⁶³. Autentyczna działalność charytatywna powinna się wiązać z przykazaniem miłości Boga i bliźniego, do którego realizacji w codziennym życiu wezwani są chrześcijanie⁶⁴.

⁵⁷ Benedykt XVI, Encyklika o miłości chrześcijańskiej *Deus caritas est*, Rzym 2005, 1.

⁵⁸ F. Blachnicki, *Kerygmatyczna odnowa katechezy*, Warszawa 2005, s. 176.

⁵⁹ Por. DK 371.

⁶⁰ DK 253, CV 213.

⁶¹ W. Łużyński, *Chrześcijańskie braterstwo w świeckim społeczeństwie. Refleksje na podstawie nauczania Josefa Ratzingera*, „Teologia i człowiek” 2019, nr 1, s. 77.

⁶² C. Kościelniak, *Chrześcijańskie i laickie konteksty idei braterstwa i ich polityczne konsekwencje*, „Przegląd Zachodni” 2015, nr 1, s. 10.

⁶³ Franciszek, Encyklika o braterstwie i przyjaźni społecznej, *Fratelli Tutti*, Rzym 2020, 277.

⁶⁴ W. Cichosz, *Pedagogika wiary we współczesnej szkole katolickiej*, Warszawa 2010, s. 249-250.

Podstawowym miejscem urzeczywistniania się wspólnoty jest parafia, a tym, co ją tworzy, jest celebrowanie Eucharystii – sakramentu braterstwa⁶⁵. Jednym z celów katechezy eklezjalnej jest wprowadzenie we wspólnotę Kościoła, by młody człowiek odnalazł w niej swoje miejsce, poczuł się jej częścią i odkrył, że jest za nią odpowiedzialny. Trudno zrealizować te założenia w licznej, anonimowej wielkomiejskiej parafii. Niezbędne jest zapraszanie młodych do małych wspólnot, w których nacisk nie będzie położony na formację doktrynalną, ale „możliwości bardziej aktywnego uczestnictwa w działaniach, które czyniłyby coś dla ludzi”⁶⁶. Młodzi potrzebują spotkania, obcowania na co dzień z osobami, które doświadczyły na swojej drodze miłości Boga, która przemieniła ich życie, a miejscem, w którym mogą ich spotkać, powinna być własna parafia. Szczególnie skuteczną formą świadectwa ewangelizacyjnego jest działalność charytatywna nastawiona na pomoc najbardziej potrzebującym⁶⁷. W dyrektorium czytamy, że „praktykowanie miłosierdzia samo w sobie jest autentyczną katechizacją – katechizacją wprowadzoną w czyn, wymownym świadectwem danym wierzącym i niewierzącym”⁶⁸. Wydarzenia ostatniego okresu, najpierw pandemia koronawirusa, a obecnie wojna w Ukrainie i miliony uchodźców są wołaniem o autentyczne świadectwo chrześcijańskiej postawy wobec braci.

Zaangażowanie w różne formy wolontariatu, służby potrzebującym ma pomagać w kształtowaniu w młodych gotowości na udzielenie odpowiedzi Bogu poprzez odkrycie i realizację swojego powołania. Papież Franciszek podkreśla wymiar powołania jako wezwanie do konkretnej służby dla innych⁶⁹. Każda działalność podjęta w tym duchu „daje naszemu sercu szczególne doświadczenie pełni”⁷⁰. W *Christus vivit* czytamy, że bycie dla innych realizowane jest w pracy zawodowej, ale także przez założenie rodziny, życie zakonne, kapłańskie, bycie singlem⁷¹. Realizacja przez młodych projektu życiowego jako wezwania do proegzystencji daje nadzieję na przezwyciężenie indywidualizmu, egoizmu i anonimowości.

Zadaniem wspólnoty Kościoła w kontekście rozeznania przez młodzież swojego powołania jest towarzyszenie, które może pomóc im odkryć drugą stronę braterstwa – doświadczenia bycia objętym opieką. Młody człowiek często czuje się zagubiony, nieakceptowany, nie potrafiący zbudować trwałych relacji poza światem wirtualnym. Wysłuchanie, bezwarunkowe przyjęcie, bezinteresowność, z jaką może się spotykać ze strony osoby towarzyszącej, a będącej przedstawicielem Kościoła, zachęca do wejścia na drogę rozwoju wiary, który dokonuje się we wspólnocie.

⁶⁵ J. Ratzinger, *Chrześcijańskie braterstwo*, Kraków 2007, s. 71-73.

⁶⁶ CV 225.

⁶⁷ A. Offmański, *Koncepcja katechezy o charakterze ewangelizacyjnym według zasad katechumenatu*, Szczecin 2010, s. 39.

⁶⁸ DK 51.

⁶⁹ CV 253, 255.

⁷⁰ CV 273.

⁷¹ CV 253-277.

Szansa jaką daje szkolne nauczanie religii

Szkolne nauczanie religii jako oryginalna forma posługi słowa w Kościele wpisuje się w szeroko rozumiane duszpasterstwo młodych. Czy i w jaki sposób to, co dokonuje się w murach szkoły może implikować linie działania wskazane przez papieża w *Christus vivit*?

Lekcje religii mogą stać się przestrzenią poszukiwania. Najpierw poszczególnych osób i grup uczniów, którzy gdzie indziej w obecnej sytuacji z pewnością nie włączyliby się w proces edukacji religijnej⁷². Po wtóre, mogą stać się miejscem wspólnego poszukiwania prawdy przez uczniów w dialogu z nauczycielem, ponieważ nie można narzucać jakiegoś modelu wiary z góry, bez współdziałania odbiorcy, który jest dziś szczególnie uwrażliwiony na współpracę, na uszanowanie jego wolności⁷³. Spotkanie nauczyciela religii z uczniami daje szansę na stworzenie „laboratorium dialogu”⁷⁴, w którym nastąpi integracja wiary z kulturą i nauką. Lekcje te mogą być przestrzenią dialogu interdyscyplinarnego. Wymaga to odpowiedniej postawy od nauczyciela – katechety, która zakłada dostępność, oraz umiejętności interpersonalnej komunikacji, ukształtowanie atmosfery zaufania oraz wyjście ku drugiej osobie bez lęku, oceniania i uprzedzeń⁷⁵.

W omawianych zajęciach uczestniczą przynajmniej trzy grupy uczniów: wierzący, poszukujący lub doświadczający wątpliwości religijnych i niewierzący. Wobec każdej z nich należałoby podjąć inne działania⁷⁶. Biorąc pod uwagę jak bardzo zróżnicowani pod względem duchowego rozwoju są adresaci szkolnego nauczania religii, zajęcia te mogą pełnić funkcje preewangelizacyjne poprzez głoszenie orędzia zbawienia. Przepowiadanie winno stać się ich centralną treścią. Wobec uczniów niewierzących głoszenie kerygmatu powinno być poprzedzone doprowadzeniem do gotowości przyjęcia Dobrej Nowiny o zbawieniu. P. Mąkosa przypisuje temu wstępnemu etapowi dwa zadania, a mianowicie uwrażliwienie człowieka na wartości religijne i ukazanie wiarygodności chrześcijaństwa i Kościoła katolickiego⁷⁷. Uczeń może pod wpływem treści i świadectwa wiary nauczyciela religii zostać przekonany do chrześcijaństwa, utwierdzać się w swojej wierze i dalej w niej dojrzewać⁷⁸.

⁷² C. Rogowski, *Edukacja religijna. Założenia-uwarunkowania-perspektywy rozwoju*, Lublin 2002, s. 22.

⁷³ J. Bagrowicz, dz. cyt., s. 278.

⁷⁴ DK 53-54.

⁷⁵ M. Polak, „Laboratorium dialogu”, czyli o dialogowaniu w katechezie, „Symposium” 2020, nr 2, s. 42.

⁷⁶ Por. DOK 75.

⁷⁷ P. Mąkosa, *Preewangelizacja*, w: *Leksykon katechetyczny*, dz. cyt., s. 566.

⁷⁸ K. Misiaszek, *Koncepcja nauczania religii katolickiej w publicznej szkole polskiej. Próba oceny*, Warszawa 2010, s. 155.

Głoszenie kerygmatu, które powinno poprzedzać systematyczną katechizację i permanentnie jej towarzyszyć, wymaga posłania do tej posługi osób, które nie tylko są odpowiednio przygotowane przez formację biblijno-teologiczną i pedagogiczną, ale doświadczyły w swoim życiu spotkania z Chrystusem. Jak pisze J. Prado Flores: „Lepiej, żeby nie ewangelizował także ten, kto nie przeżył swojego Damaszku, a prawdy wiary zna jedynie dzięki studiom lub teologii, ponieważ nie przekazuje życia, lecz doktrynę. Oczywiście nie ma w tym nic złego, ale pod warunkiem, że naucza jej po głoszeniu kerygmatycznym”⁷⁹. Młodzi, szczególnie wrażliwi na autentyczność osób głoszących, oceniających czy ich życie jest prowadzone zgodnie z tym, co głoszą, potrzebują wiarygodnych świadków konsekwentnie żyjących wiarą w codziennym życiu. Kolejnym wymogiem stawianym tym, których Kościół posyła do pracy z młodymi, jest umiejętność „dostrojenia się do świata młodzieży, oświetlając go światłem i radością wiary”⁸⁰, co suponuje, że nie każdy katecheta powinien pracować w szkole ponadpodstawowej. W przypadku osób świeckich możliwości wyboru, na jakim poziomie nauczania chcą nauczać są większe niż w przypadku osób duchownych. Dla dobra młodzieży przy udzieleniu misji kanonicznej warto brać pod uwagę predyspozycje kierowanego do pracy nauczyciela.

Obecność lekcji religii w systemie edukacji pozwala przywrócić mu właściwą płaszczyznę aksjologiczną oraz prowadzi do internalizacji wartości i postaw chrześcijańskich⁸¹. Zarysowane wymagania domagają się konkretnych sposobów realizacji, co może się dokonać przez aplikację wskazań adhortacji *Christus vivit* – wzrost miłości braterskiej. Szkoła stwarza przestrzeń do zaangażowania się młodych w wolontariat. Zadaniem nauczyciela jest „im towarzyszyć i wspierać, aby ujawniły się talenty, umiejętności i kreatywność młodych oraz zachęcać ich do brania odpowiedzialności”⁸². Aby przeciwdziałać zamknięciu młodych w świecie wirtualnym z ich własnymi problemami w ramach lekcji religii możemy dawać im impuls do zaangażowania w różne projekty społeczne, by marzenia o lepszym świecie, które towarzyszą młodości, mogli wprowadzać w życie.

Zadaniem szkolnego nauczania religii jest uobecnienie Ewangelii w świecie kultury i wejście w dialog z innymi dziedzinami wiedzy, ale domaga się ono uzupełnienia o działania inicjacyjne, które mają prowadzić do zjednoczenia z Jezusem Chrystusem⁸³. Aby tak sformułowany cel katechezy mógł zostać zrealizowany, chrześcijanin powinien słuchać słowa Bożego, uczestniczyć w liturgii sakramentów i żyć we wspólnocie. Pomimo konkretnych wskazań polskiego dyrektorium o konieczności uzupełnienia szkolnego nauczania religii o parafialne duszpasterstwo

⁷⁹ J.H. Prado Flores, *Nowi ewangelizatorzy dla nowej ewangelizacji*, Poznań 2013, s. 181.

⁸⁰ DK 249.

⁸¹ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001 (dalej: PDK), 85.

⁸² CV 170.

⁸³ Z. Marek, *Religia – pomoc czy zagrożenie dla edukacji*, Kraków 2014, s. 58-59.

katechetyczne dzieci i młodzieży⁸⁴, realizacja tego zapisu pozostaje w Polsce na poziomie życzeniowym. Nawet spotkania parafialne w okresie przygotowania do sakramentów mają często charakter pouczenia, a nie inicjacji. Polska rzeczywistość katechetyczna pokazuje prawdziwość słów zawartych w adhortacji, że „duszpasterstwo skoncentrowane na nauce religii często okazuje się niezdolne do wzbudzenia trwałych doświadczeń wiary”⁸⁵.

Zakończenie

Przerwanie międzypokoleniowego przekazu wiary, indywidualizacja religijności i jej oderwanie od wspólnotowego wymiaru staje się coraz bardziej widoczne. Odchodzenie młodych od wiary i to zarówno na poziomie autodeklaracji, jak i praktyk religijnych oraz rezygnacja z uczestnictwa w szkolnych lekcjach religii są sygnałem alarmowym domagającym się gruntownego przemyślenia i wprowadzenia konkretnych zmian w funkcjonowaniu duszpasterstwa młodzieży. Papież Franciszek w adhortacji *Christus vivit* wskazuje na dwie linie działania – poszukiwanie i wzrost przez pogłębienie kerygmatu oraz miłość braterską. Nie są to nowe sposoby przekazu wiary w Kościele, lecz taką interakcją zachęca do powrotu do pierwotnej praktyki obecnej w pierwszych wspólnotach chrześcijan. Wskazane remedium jest sprawdzonym środkiem wprowadzania w rzeczywistość religijną, które nauczanie papieskie adaptowało do duchowych potrzeb współczesnego człowieka.

Nie rezygnując z szansy jaką przynosi obecność lekcji religii w polskim systemie edukacji, należy pilnie przemyśleć sposób realizacji wskazań papieża Franciszka w duszpasterstwie parafialnym. Szeroko zakrojonych zmian na poziomie praktyki domaga się proces wprowadzania nowych pokoleń do wspólnoty chrześcijan, by ich wiara była oparta na przemieniającej życie osobistej relacji z Bogiem.

Powyższy artykuł ukazuje koncepcję pracy z młodzieżą, wyekscerpowaną z *Christus vivit*, ale nie wyczerpuje podjętej w nim tematyki. Badania empiryczne duszpasterstwa młodzieży sygnalizowałyby stopień i jakość aplikacji wskazań teoretycznych nauczania papieskiego w praktyce Kościoła w Polsce.

Streszczenie

Badania przeprowadzone przez polską i amerykańską instytucję badawczą w ciągu ostatnich trzech lat kreślą obraz religijności młodych Polaków i przemian międzypokoleniowych, jakie zachodzą w tym zakresie. Proces odchodzenia od wiary (zarówno na poziomie autodeklaracji, jak i praktyk religijnych) następuje szybciej wśród młodych Polaków do 40. roku życia niż w starszych pokoleniach. Artykuł ma na celu pogłębioną refleksję nad wskazaniem papieża Franciszka zamieszczonymi w adhortacji *Christus vivit*,

⁸⁴ PDK 106.

⁸⁵ CV 221.

odnoszącymi się do duszpasterstwa młodzieży. W pierwszej części opracowania zostały omówione wyniki badań religijności młodzieży polskiej, następnie dokonano analizy adhortacji papieża Franciszka, by odnaleźć w niej wskazówki do pracy duszpasterskiej z młodymi. Ostatnia część artykułu stanowi próbę odpowiedzi na pytanie o możliwość włączenia szkolnego nauczania religii w główne linie działania – poszukiwanie i wzrost – wskazane w papieskim dokumencie.

Słowa kluczowe: młodzież, duszpasterstwo, poszukiwanie, wzrost, lekcje religii.

Summary

The studies conducted by the Polish and American research institution in the last three years show the picture of religiousness of Polish youth and intergenerational changes of that time. The process of abandoning faith (both in terms of autodeclaration and religious practices) is faster in young Polish people up to the age of 40 than older generations. The article aims to provide a deep reflection on Pope Francis's guidelines, included in the exhortation „Christus vivit”, referring to the youth chaplaincy. The first part of the elaboration discusses results of studying religiousness of Polish youth, followed by the analysis of the Pope Francis's exhortation to find hints for pastoral work with youngsters. The last part of the article is an attempt to answer the question of inclusion of school religion in main fields of operation – quest and growth – as specified in the papal document.

Keywords: youth, chaplaincy, quest, growth, religion classes.

Riassunto

La ricerca condotta da un istituto di ricerca polacco e americano negli ultimi tre anni dipinge un quadro della religiosità dei giovani polacchi e dei cambiamenti intergenerazionali in atto in quest'area. Il processo di abbandono della fede (sia a livello di autodichiarazione che di pratica religiosa) avviene più rapidamente tra i giovani polacchi sotto i 40 anni che nelle generazioni più anziane. L'articolo si propone di riflettere in modo approfondito sulle indicazioni di papa Francesco contenute nell'esortazione Christus vivit, relative alla pastorale giovanile. La prima parte dello studio discute i risultati della ricerca sulla religiosità dei giovani polacchi, quindi analizza l'esortazione di papa Francesco a trovare suggerimenti per la pastorale giovanile. L'ultima parte dell'articolo è un tentativo di rispondere alla domanda circa la possibilità di inserire l'insegnamento scolastico delle religioni nelle principali linee di azione - ricerca e crescita - indicate nel documento pontificio.

Parole chiavi: gioventù, ministero, ricerca, crescita, lezioni di religione.

Bibliografia

- Alberich E., *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*, Warszawa 2003.
Alberich E., *Katecheza kerygmatyczna*, w: *Słownik katechetyczny*, red. J. Gevaert, K. Misiaszek, Warszawa 2007.
Bagrowicz J., *Edukacja religijna współczesnej młodzieży. Źródła i cele*, Toruń 2000.
Benedykt XVI, Encyklika o miłości chrześcijańskiej *Deus caritas est*, Rzym 2005.
Blachnicki F., *Sympatycy czy chrześcijanie*, Kraków 2011.

- Blachnicki F., *Katechumenat na dzisiejszą godzinę*, w: *Funkcja inicjacyjna katechezy w Kościele współczesnym*, red. K. Kantowski, Szczecin 2007, s. 19-30.
- Blachnicki F., *Kerygmaticzna odnowa katechezy*, Warszawa 2005.
- Cichosz W., *Pedagogika wiary we współczesnej szkole katolickiej*, Warszawa 2010.
- Franciszek, Encyklika o braterstwie i przyjaźni społecznej, *Fratelli Tutti*, Rzym 2020.
- Franciszek, Adhortacja apostolska do młodych i całego Ludu Bożego *Christus vivit*, Rzym 2019.
- Franciszek, Adhortacja apostolska o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie *Evangelii gaudium*, Rzym 2013.
- Głowacki A., *Religijność młodzieży i uczestnictwo w lekcjach religii w szkole*, w: *Centrum Badania Opinii Społecznej, Opinie i diagnozy nr 43. Młodzież 2018*, red. M. Grabowska, M. Gwiazda, Warszawa 2019, s. 147-163.
- Grabowska M., *Religijność młodych na tle ogółu społeczeństwa*, Warszawa 2021.
- Kielian A., *Przyszłość nauczania religii. Kontekst kultury cyfrowej, nowa dydaktyka i wskazania do tworzenia podręczników*, Kraków 2021.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1998.
- Kościelniak C., *Chrześcijańskie i laickie konteksty idei braterstwa i ich polityczne konsekwencje*, „Przegląd Zachodni” 2015, nr 1, s. 7-20.
- Kučko W., *Przemiany religijności młodzieży i dorosłych w Polsce – próba diagnozy na podstawie wybranych badań sondażowych Pew Research Center oraz CBOS*, „Studia Teologiczne” 2019, nr 37, s. 195-213.
- Łużyński W., *Chrześcijańskie braterstwo w świeckim społeczeństwie. Refleksje na podstawie nauczania Josefa Ratzingera*, „Teologia i człowiek” 2019, nr 1, s. 69-86.
- Marek Z., *Religia – pomoc czy zagrożenie dla edukacji*, Kraków 2014.
- Mariański J., *Kościół a religijność młodzieży*, w: *Od Kościoła ludu do Kościoła wyboru. Religia a przemiany społeczne w Polsce*, red. I. Borowik, W. Zdaniewicz, Kraków, s. 96-123.
- Mazur R., *Kultura cyfrowa jako kontekst współczesnej katechezy*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 2021, nr 37, s. 149-167.
- Mąkosza P., *Preewangelizacja*, w: *Leksykon katechetyczny*, red. J. Kochel, J. Kostorz, Kielce 2022.
- Misiaszek K., *Koncepcja nauczania religii katolickiej w publicznej szkole polskiej. Próba oceny*, Warszawa 2010.
- Offmański A., *Koncepcja katechezy o charakterze ewangelizacyjnym według zasad katechumenatu*, Szczecin 2010.
- Offmański A., *W kierunku katechezy ewangelizacyjnej. Polska katecheza młodzieżowa w latach 1945-2000*, Szczecin 2000.
- Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji*, Kielce 2020.
- Pew Research Center, *Age Gap in Religion Around the World*, 13 June 2018, <https://www.pewforum.org/2018/06/13/the-age-gap-in-religion-around-the-world/>.

- Polak M., „Laboratorium dialogu”, czyli o dialogowaniu w katechezie, „Symposium” 2020, nr 2, s. 39-50.
- Prado Flores J.H., *Nowi ewangelizatorzy dla nowej ewangelizacji*, Poznań 2013.
- Ratzinger J., *Chrześcijańskie braterstwo*, Kraków 2007.
- Rogowski C., *Edukacja religijna. Założenia-uwarunkowania-perspektywy rozwoju*, Lublin 2002.
- Seewald P., *Benedykt XVI. Ostatnie rozmowy*, Kraków 2016.
- Szauer R., *Między potrzebą doznań a trwałością postaw. Religijność i moralność uczniów szkół średnich i studentów uczelni wyższych w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. Studium socjologiczne*, Warszawa 2019.
- Twenge J.M., *iGen. Dlaczego dzieciaki dorastające w sieci są mniej zbuntowane, bardziej tolerancyjne, mniej szczęśliwe – i zupełnie nieprzygotowane do dorosłości*, Sopot 2019.
- Wierzbicki M., *Duszpasterstwo młodzieży i katecheza*, w: *Leksykon katechetyczny*, red. J. Kochel, J. Kostorz, Kielce 2022.
- XV Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, *Młodzi, wiara i rozeznawanie powołania. Dokument końcowy*, Watykan 2018.

O autorze

Katarzyna LEMEK – dr teologii (specjalność katechetyka), adiunkt w Katedrze Teologii Praktycznej w Instytucie Nauk Teologicznych Uniwersytetu Szczecińskiego.
E-mail: katarzyna.lemek@usz.edu.pl